

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

2

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIAUS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

Sudarė
Artūras Dubonis

2

LI
LEIDYKLA

VILNIUS 2010

UDK 930.2(093)

Is81

Knygos rengimą ir leidimą parėmė

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA

Recenzavo

Liudas Jovaiša

(Vilniaus universitetas)

Živilė Nedzinskaitė

(Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Redaktorių kolegija:

Darius Antanavičius

(Lietuvos istorijos institutas)

Darius Baronas

(Lietuvos istorijos institutas)

Zenonas Butkus

(Vilniaus universitetas)

Artūras Dubonis (pirmininkas)

(Lietuvos istorijos institutas)

Mathias Niendorf

(Kyljo universitetas)

Rimvydas Petrauskas

(Vilniaus universitetas)

Irena Valikonytė

(Vilniaus universitetas)

Visi leidinio straipsniai recenzuoti dviejų mokslininkų

ISSN 2029-0705

© Lietuvos istorijos institutas, 2009

© Straipsnių autoriai, 2009

TURINYS

<i>Artūras Dubonis</i> Pratarmė	7
--	---

Straipsniai ir studijos

<i>Tatjana Vilkul</i> Создание Совия: работа составителя Иудейского хронографа (XIII в.) The Making of Sovii: the workshop of the compiler of the chronography of Judea (13th c.). <i>Summary</i>	11 32
<i>Oleg Choruženko</i> „Первая Литовщина“ в летописной статье 1368 г. The first Lithuanian onslaught ('litovschina') in the chronicle entry of 1368. <i>Summary</i> ...	33 41
<i>Aleksandr Hruša</i> Доверял ли монарх своим подданным? (Из жизни общества Великого Княжества Литовского конца XV – первой трети XVI в.) Did the monarch trust his subjects (a glance into the social life in the Grand Duchy of Lithuania from the late 15th c. to the first third of the 16th c.). <i>Summary</i>	43 82
<i>Raimonda Ragauskienė</i> Privatūs XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų archyvai: struktūra ir aktų tipologija The private archives of the magnates of the Grand Duchy of Lithuania in the 16th c.: the structure and types of the documents. <i>Summary</i>	85 107
<i>Irena Valikonytė</i> Teismo dokumentų Lietuvos Metrikoje repertuaras: rašto ir teisinės kultūros aspektai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. pirmojoje pusėje The repertoire of judicial documents in the Lithuanian Metrica: the facets of the culture of literacy and of justice in the Grand Duchy of Lithuania in the first half of the 16th c. <i>Summary</i>	109 125
<i>Vladimir Poliščuk</i> Ревизия волынских мыт и особенности документального состава книги Литовской Метрики № 22 (1547 г.) The inspection of customs rights in Volhynia and the special features of the documents of Lithuanian Metrica book no. 22 (1547). <i>Summary</i>	129 160

Inga Ilarienė

Livonijos dokumentų rinkinys Lietuvos Metrikos knygoje Nr. 525	161
Livonian documents in Lithuanian Metrica book no. 525. <i>Summary</i>	176

Eugenijus Saviščevas

Apie bajorų gyvenimą, aistras ir mirties bausmę XVI a. Žemaitijoje	179
On the life of nobility, passions and capital punishment in 16th c. Žemaitija. <i>Summary</i>	208

Diskusija*Oleg Choruženko*

Научно-справочный аппарат в современных изданиях средневековых документов	209
The critical apparatus of the modern editions of medieval documents. <i>Summary</i>	218

Šaltinio publikacija

Vladislovo IV Vazos Liudvikai Marijai Gonzagai įkeistų papuošalų inventoriūs (parengė Darius Antanavičius)	219
The inventories of the jewelry mortgaged in 1646 by King Vladislaus IV Vasa of Poland to his wife Ludvika Maria Gonzaga. <i>Summary</i>	262

Recenzijos, Anotacijos

A. Urbanavičius, <i>Vilniaus naujieji miestiečiai 1661–1795 metais. Sąrašas</i> , Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. P. 728. – (Jonas Drungilas)	263
---	-----

К. Ю. Ерусалимский, <i>Сборник Курбского</i> , т. 1: Исследование книжной культуры, Москва: Знак, 2009. P. 888. – (A. D.)	264
---	-----

<i>Breslaujos dekanato vizitacija 1782–1783 m., atlikta Vilniaus vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio parėdymu = Visitatio decanatus Braslaviensis iussu et voluntate Ignatii Jacobi Massalski episcopi Vlnensis A.D. 1782–1783 peracta</i> , parengė R. Firkovičius, (serija: <i>Fontes Historiae Lituaniae</i> , vol. VII, <i>Lietuvos istorijos šaltiniai</i> , t. VII), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2008. P. X, 451, [1]. – (Darius Baronas)	266
--	-----

Santrumpos	271
Apie autorius	273
Autoriams	275

RECENZIJOS, ANOTACIJOS

A. Urbanavičius, *Vilniaus naujieji miestiečiai 1661–1795 metais. Sąrašas*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. P. 728. ISBN 978-9955-847-19-9

Agniaus Urbanavičiaus parengta Vilniaus naujųjų miestiečių 1661–1795 m. sąrašo publikacija rikiuojasi šalia kitų neseniai publikuotų šaltinių – perleistų Vilniaus miesto cechų aktų ir Vilniaus miesto 1636 m. aprašymo¹. Matyt, parengti šį šaltinį A. Urbanavičius sumanė rinkdamas medžiagą tos pačios temos disertacijai, pagal kurią buvo išleista knyga².

Šioje knygoje skelbiami 4353 naujųjų miestiečių įrašai iš 1661–1795 m. laikotarpio. Jie buvo išrinkti iš išlikusių Vilniaus miesto tarybos knygų, saugomų Lietuvos valstybiniame istorijos ir Rusijos valstybiniame senųjų aktų archyvuose. Kad įrašų tekstai nesikartotų, skelbiama tik pagrindinė dokumento informacija – naujojo Vilniaus miestiečio vardas, profesija, kilmės vieta ir pan. Prieš šiuos įrašus parengėjas pateikė ir pilnus skirtingo dydžio, formos ir laikotarpio naujųjų miestiečių įrašų pavyzdžius.

Įrašai skelbiami originalo kalba. Vis dėlto šiuo atveju parengėjas pateko į iki šiolei Lietuvos historiografijoje dar nesureguliuotą tekstų skelbimo verpetą, kai šaltiniai lotynų, lenkų kalbomis rengiami dvejopai. Pirma, kai skelbiamas šaltinis toks, koks jis yra, ir, antra, kai laikomasi nustatytų šaltinio teksto publikavimo taisyklių. A. Urbanavičius pasirinko pirmąjį variantą, stengdamasis perteikti tekstą kaip šaltinyje. Suprantama, ortografiškai nepakeistas tekstas turi savo pranašumų, atspindinčių tų laikų raštinės koloritą, nors ir šiuo atveju neišvengiama šio tokio parengėjų įsikišimo į originalo tekstą. Tad įvade parengėjui vertėjo konkrečiai nurodyti taikomus šaltinio teksto publikavimo nuostatus. Be to, matyt, per neapsižiūrėjimą publikacijoje ne visur vartojamos pasirinktos santrumpos: pvz., greta „pavieto“ trumpinio (*pttu*)

¹ *Akty cechów wileńskich, 1495–1795*, zebrał i przygotował do druku Henryk Łowmiański przy współudziale Marii Łowmiańskiej i Stanisława Kościałkowskiego; przedmową i skorowidzami opatrzył Jan Jurkiewicz, Poznań, 2006, p. 493; M. Paknys, *Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai*, Vilnius, 2006, p. 318.

² A. Urbanavičius, *Vilniaus naujieji miestiečiai 1661–1795 m.*, Vilnius, 2005, p. 383.

tekste liko pilna žodžio forma (*powiatu*, pvz., p. 21), arba dažnai pasitaikanti „vai-vadija“ įrašuose dažnai paliekama pilna forma, o kartais pasitaikantis trumpinys net išskleidžiamas – *w(ojowo)dztwo* (p. 60, 162, 196 ir kt.).

Publikacija išsiskiria kruopščiai parengtomis vietovardžių ir asmenvardžių rodyklėmis. Šaltinio tekstui įvairumo suteikia A. Urbanavičiaus sumaniai parinktos įrašų iliustracijos, nors gaila, kad jos pateiktos nespalvotos (p. 23–24, 30–32, 35, 49, 55, 77, 131 ir kt.). Be to, publikacija lengva naudotis, nes stropiai parengti detalūs žodynėliai, kuriuose nurodyti miestiečių veiklos ir administracinių vienetų atitikmenys lotynų, lenkų ir lietuvių kalbomis. Jie dar gali būti pildomi, taisomi, pvz., žodis *okolica* parengėjo verčiamas kaip „akalica“, „gyvenvietė“ (p. 561), nors istoriografijoje vartojamas gražus lietuviškas darinys – *bajorkaimis*. Reikia pažymėti, kad, sudarant naujųjų miestiečių veiklos žodynėlį, nesinaudota E. Meilaus monografija, kurioje aptariami ir originalo kalba pateikiami XVII–XVIII a. amatininkų specializacijų pavadinimai³.

Be abejonės, visos pateiktos pastabos nemenkina šios solidžios publikacijos vertės. Vilniaus naujųjų miestiečių įrašai perteikia to meto pulsuojantį Vilniaus gyvenimą, jo margaspalvę gyventojų sudėtį, atstovaujama beveik viso Europos žemyno ir keleto Azijos šalių tautų atstovų. Tad galima teigti, kad savo darbu A. Urbanavičius atliko anų laikų Vilniaus imigrantų statistinę reviziją, o kartu praskleidė naujus miesto istorijos puslapius.

Knygos rengimą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, leidybą – Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija, o recenzavo dr. R. Jurgaitis ir prof. dr. Z. Kiaupa.

Jonas Drungilas

К. Ю. Ерусалимский, *Сборник Курбского*, т. 1: Исследование книжной культуры, Москва: Знак, 2009. P. 888. ISBN 978-5-9551-0305-1

Konstantinas Jerusalimskis (Maskva) savo monografijoje nuodugniai tiria Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1564 m. apsigyvenusio bėglio iš Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės kunigaikščio Andriejaus Michailovičiaus Kurbskio, Jaroslavskio ir Kovelskio (dažniausiai vadinamo Kurbskiu) raštų rinkinio vaidmenį knygos kultūroje ir jo naudojimo istorinį-kultūrinį kontekstą. Kurbskio rinkiniu arba rinkiniais dažniausiai vadinami kūrinių *Maskvos didžiojo kunigaikščio istorija* rankraščiai.

³ E. Meilus, *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a. Raida, gyventojai, amatai, prekyba*, Vilnius, 1997, p. 67–81.